

**A hitelintézeti rendszer
2000. I. félévi tevékenysége**

Budapest, 2000. október

TARTALOM

A piac mérete, növekedése.....	3
Tulajdonosi struktúra	4
Banki kamatok alakulása 2000 I. félévében.....	5
A bankok mérlegszerkezetének, mérlegen kívüli tevékenységének.....	6
és eredményalakulásának elemzése	6
A mérlegstruktúra alakulása.....	6
Saját források	7
Szavatoló tőke, tőkemegfelelés	8
Idegen források.....	9
Kihelyezések	11
A bankrendszer mérlegen kívüli tevékenysége	16
A bankrendszer 2000 első félévi eredménye.....	18
A banki kockázatok alakulása	20
A hitelkockázat alakulása - portfólióminőség	20
Kamatkockázati kitettség	21
Árfolyamkockázati kitettség	22
Országkockázat	23
Melléklet.....	25

A hitelintézeti rendszer működését érintő szabályozási környezetben 2000 július 1-től két lényeges változtatás lépett életbe¹. Az egyik a *tartalékszabályozás módosítása*. A változások egyaránt érintik a kötelező tartalék alapját, a teljesítéshez igénybe vehető eszközök körét és a nominális tartalékráta mértékét. A módosítások eredményeképpen mérséklődik a forintforrásokat terhelő jövedelem-elvonás, ugyanakkor a rövid deviza források tartalékkötelelessé tételével ezeket a forrásokat is terheli jövedelem-elvonás. A devizaforrások (belföldi és külföldi) után elhelyezett tartalékokra fizetett kompenzáció mértékét az MNB fokozatosan úgy állapítja meg, hogy az átállási folyamat végére 1,5 százalékponttal magasabb kamatot fizessen azokra.

A másik változás a *mérleg szerinti nyitott pozíció szabályozásában* következett be. A bankrendszer mérleg szerinti hosszú forint pozíciójának mértéke meghaladta az MNB által kívánatosnak tartott mértéket, ezért a jegybank az elhelyezett kötelező tartalék után fizetett kamatösszeg meghatározását 2000. július 1-től módosította. A módosítás következményeképpen a szavatoló tőke 30%-át meghaladó mérleg szerinti hosszú forint pozíció nyitása az addicionális forrásköltséggel lett drágítva.

A piac mérete, növekedése

Az első félévben tovább folytatódott a hitelintézetek számának immár 3 éve tartó folyamatos csökkenése, amely mindenekelőtt a szövetkezeti szektort érinti. Ugyanakkor két bank, a Kvantumbank, és a Rákóczi Bank is megszüntette banki tevékenységét, és pénzügyi vállalkozásként működik tovább.

1. táblázat

A hitelintézetek számának alakulása

	1997	1998	1999	2000 jún. 30.
Bankok	39	36	35	33
Szakosított hitelintézetek	3	4	4	4
Lakástakarékpénztárak	3	4	4	4
Bankrendszer összesen	45	44	43	41
Takarékszövetkezetek	242	237	203	192
Hitelszövetkezetek	8	8	8	8
Szövetkezeti hitelintézetek összesen	250	245	211	200
Hitelintézetek összesen	295	289	254	241

Az év első felében a részvénytársasági és a szövetkezeti formában működő hitelintézetek növekedési dinamikája hasonló volt, bár a szövetkezetek ebben a félévben is némileg magasabb növekedési ütemet értek el, mint a bankok, így a hitelintézeti szektoron belüli részarányuk is tovább emelkedett. A hitelintézeti rendszer egészét tekintve a mérlegfőösszeg növekedése 5,9%-os volt, ami gyakorlatilag megegyezik az első hat havi inflációs adattal, így összességében nem volt reálnövekedés a rendszerben, ami a 6,2 %-os reál GDP növekedés fényében azt jelenti, hogy tovább csökkent a bankrendszer mérlegfőösszegének GDP-hez viszonyított aránya.

¹ A makrogazdasági környezetben végbement változások bemutatásától jelen elemzésünkben eltekintünk, mivel azt az MNB honlapján megtekinthető más kiadványok (Jelentés az infláció alakulásáról, Havi jelentések) részletesen tartalmazzák.

2. táblázat

Az egyes hitelintézeti csoportok növekedése és piaci részaránya

	1999. december 31.		2000. június. 30.		Index %
	Mérlegfőösszeg Milliárd forint	Megoszlás %	Mérlegfőösszeg Milliárd forint	Megoszlás %	
Nagybankok	4575,7	58,81	4716,8	57,25	103,1
Középbankok	1965,7	25,27	2152,3	26,12	109,5
Kisbankok	481,0	6,18	539,9	6,55	112,2
Kereskedelmi bankok összesen	7022,4	90,26	7409,0	89,93	105,5
Szakosított hitelintézetek	256,4	3,30	280,7	3,41	109,5
Lakástakarékpénztárak	51,3	0,66	64,3	0,78	125,3
Részvénytársasági formában működő hitelintézetek	7330,1	94,22	7754,0	94,11	105,8
Szövetkezeti hitelintézetek összesen	449,9	5,78	484,9	5,89	107,8
Hitelintézeti rendszer összesen	7780,0	100,00	8238,9	100,00	105,9

A bankszektoron belüli egyes csoportok fejlődése nagyon eltérő képet mutat. A nagybankok csoportjának mérlegfőösszege reál értelemben zsugorodott. A középbankok hagyományosan átlagon felül teljesítenek növekedés tekintetében, a csoport tagjai dinamikusabban bővítették mind a lakossági, mind a vállalkozói kihelyezéseiket. A bankok közül 2000 első félévében a leglátványosabb növekedést, több mint 12%-kal a kisbankok mutattak fel, ami a közelmúltban alapított bankok esetében a gazdaságos működéshez szükséges üzemméret elérésének kényszeréből is ered. Ezzel együtt sem volt rendszerszinten jelentős hatásuk, mivel a kisbankok összesített mérlegfőösszege a bankszektornak csupán 6.5%-át teszi ki, ami egy nagybank méretének felel meg. A szakosított hitelintézetek és a lakástakarékpénztárak szintén felfelé húzták az átlagot, bár ez utóbbi csoportnál a mérleg felduzzadása a működésük kezdeti időszakban természetes jelenségnek tekinthető.

A fenti folyamatok eredményeként a bankpiac koncentrációja tovább enyhült: a Herfindhal index fél év alatt 942-ről 911 pontra csökkent. Fel kell hívni a figyelmet azonban arra, hogy az évek óta tartó dekoncentrációs folyamat a tervezett fúziók (KHB-ABN-Amro Bank, BA-CA-Hypobank), továbbá a Postabank privatizációja hatására hamarosan megállhat.

Tulajdonosi struktúra

A bankrendszer tulajdonosi struktúrájában számottevő változás nem következett be az elmúlt hat hónapban, ugyanakkor – ha kevésbé látványosan is – folytatódott a külföldi tulajdon térnyerése. Ennek következtében a magyar bankrendszer több, mint 2/3-a (67.6%-a) külföldi kézben volt 2000 júniusában. Ezen tulajdonosi kör legnagyobb csoportja a külföldi hitelintézeteké, melyek immár 53%-kal részesednek a bankrendszer jegyzett tőkéjéből.

Számos bank esetében emelt tőkét a külföldi anyabank az első félév során, emellett növekedés mutatkozik az egyéb külföldi befektetők tulajdoni arányában is. A belföldi tulajdonosok közül az ÁPV Rt. tulajdoni része a domináns, így ennek változása határozza meg leginkább ezen tulajdoni kategória alakulását. A belföldi hitelintézetek tulajdoni arányának csökkenésében a Kvantumbank és a Rákóczi Bank megszűnése játszott

nagyobb szerepet. A többi belföldi tulajdonosi kategóriában elhanyagolható mértékű változás történt.

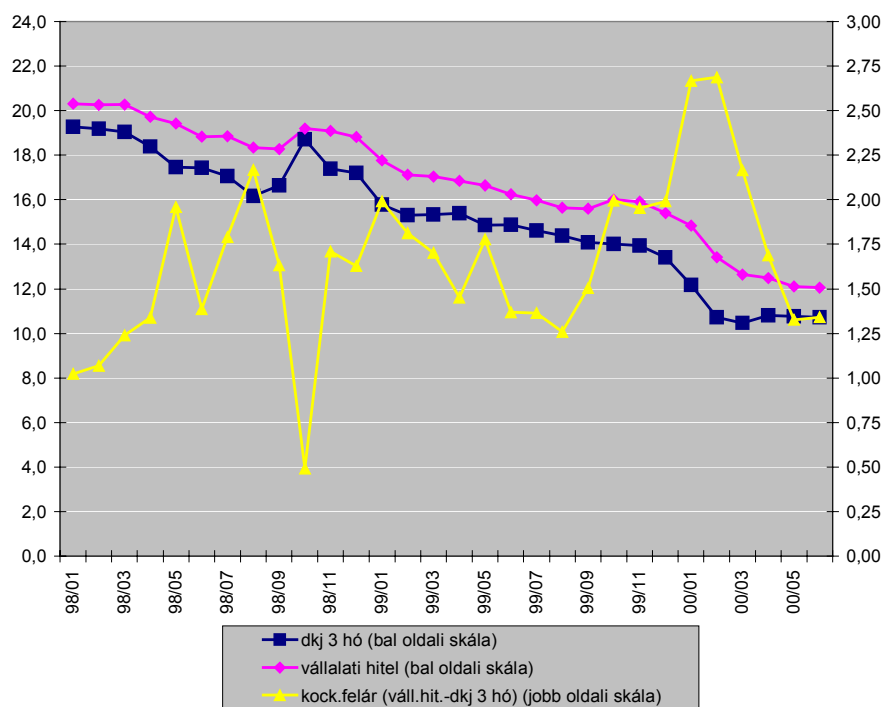
Banki kamatok alakulása 2000 I. félévében

A vállalati forint hitel- és betéti kamatok némi késéssel követve a piaci hozamesést, a félév során összességében 3,3, ill. 3,1 százalékponttal csökkentek, így a vállalati üzletágban folyó intenzív verseny miatt a hitel- és betéti kamatok közti különbség csökkenése tovább folytatódott.

A piaci hozamok meredek esése és a hitelkamatok késleltetett alkalmazkodása következtében a kockázati felár az év első két hónapjában szokatlanul magas szintre ugrott, majd a márciustól júniusig lényegében stagnáló állampapírhozámok és a visszafogott ütemű hitelkamat csökkenés eredőjeként ismét mérséklődött, s félév végén 130 bázispont körül stabilizálódott.

1. ábra

Vállalati forint hitelkamat és a kockázatmentes piaci hozam közötti spread (1998-2000)

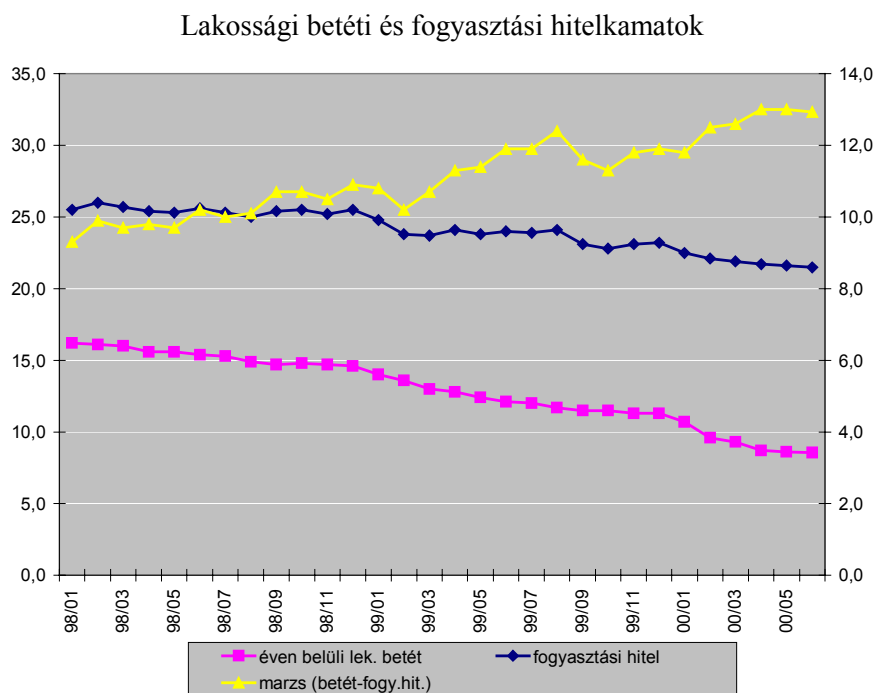

Az előző évihez képest nőtt a lakossági hitel- és betéti kamatok csökkenésének üteme közti differencia, így a fogyasztási hitel- és a betéti kamat közti marzs 2000 I. félévében 1 százalékponttal emelkedett (12,9 százalékpont). A lakossági betéti kamatok kis késleltetéssel igazodtak a piaci hozamok csökkenéséhez, majd a kincstárjegyhozamhoz viszonyított különbség a II. negyedévben már 210-220 bázisponton stabilizálódott. A fogyasztási hitelek kamatainak mérsékeltebb ütemű csökkenése (ill. a kamatmarzs növekedése) a vállalati üzletághoz képest még mindig igen magas (bár csökkenő) piaci koncentrációval, a magas költségszinttel és kockázattal, ill. a fogyasztási hitelek iránt továbbra is növekvő kereslettel magyarázható. A hitelfelvétel valódi költségeit jelző teljes hiteldíj mutató továbbra is nagyon magas, és ennek csökkenését hátráltatja, hogy a

hitelek kezelése jelentős fix költséggel jár a bankok számára, így a hitelbírálati díjak és egyéb címen felszámított jutalékok is magas szintre álltak be.

Az építési hitelek kamata a fogyasztási hitelekénél jóval nagyobb mértékben, 5,2 százalékponttal mérséklődött, és számos bank tervez terjeszkedést ebben a szegmensben, ami a kamatversenyt is tovább erősítheti.

2. ábra

A bankok mérlegszerkezetének, mérlegen kívüli tevékenységének és eredményalakulásának elemzése

A mérlegstruktúra alakulása

A bankrendszer mérlegstruktúrájának alakulásában *eszköz oldalon* a hitelállományban történt jelentősebb, említést érdemlő elmozdulás év végéhez képest. A félév során a lakossági hitelezés dinamikája továbbra is magas volt, továbbá a vállalati szektor belföldi hitelállományának múlt év szeptembere óta tartó erőteljes növekedése is folytatódott. Ennek következtében részarányuk a mérlegfőösszezen belül majdnem 3 százalékponttal emelkedett. Jelentős mértékben csökkent ugyanakkor a külföldi követelések valamint a bankok jegybankkal szembeni követelésállománya, döntő részben a devizában fennálló követelések visszaesése miatt.

A bankrendszer *forrásstruktúráját* tekintve a betétállomány - az előző év azonos időszakához hasonlóan - reálértékben csökkent, így részesedése a forrásokon belül kismértékben visszaesett. Ebben komoly szerepet játszott, hogy a lakossági források növekedésének dinamikája meglehetősen alacsony volt az év első felében. A döntő részben a lakosság tulajdonában lévő értékpapírok és okiratban lekötött betétek állománya nominálisan is csökkent. A külföldi forrásbevonás dinamikája továbbra is erős volt, és jelentős aktivitás mutatkozott a bankközi devizapiacon is.

A bankrendszer mérlegstruktúrája (lejárat bontás nélkül)

	1999.12.31	2000.06.30		1999.12.31	2000.06.30
	%	%		%	%
			Saját források	9,9	10,5
			Alárendelt kölcsöntőke	2,0	1,8
Költségvetés	13,0	13,6	Költségvetés	3,1	2,6
Vállalkozók	32,6	35,1	Vállalkozók	17,6	17,3
Lakosság	4,0	4,4	Lakosság	28,9	28,8
Külföld	11,8	10,6	Külföld	19,1	19,6
Jegybank*	22,4	20,2	Jegybank	1,7	1,4
Pénzintézetek	7,0	7,5	Pénzintézetek	7,6	8,3
Egyéb nem hit. jell.	4,3	4,1	Értékpapír**	5,5	4,6
Egyéb eszközök	4,8	4,5	Egyéb források	4,7	5,0
Eszközök összesen	100,0	100,0	Források összesen	100,0	100,0

*jegybanki elszámolási számlával együtt

**saját kib.(külf.nélkül)+szekt.nem bonth.bet.okir.+okiratban lekötött betét

A mérlegstruktúra *lejárat szerkezetét* tekintve az éven túli kihelyezések részaránya több mint 2 százalékponttal emelkedett, és ezzel már az összes kihelyezés 48 %-át teszi ki. Kedvező változás, hogy a bankok forrásai között kismértékben növekedett a tartós források részaránya is, elsősorban a saját tőke, valamint a hosszú lejáratú lakossági és külföldi források emelkedésének köszönhetően. Azonban így is elmondható, hogy a lejárat „mismatch” tovább fokozódott az év első felében.

A bankrendszer mérlegének *denominációs* összetétele jelentős mértékben megváltozott 1999-hez viszonyítva, miután a múlt év végétől kezdve ismét megindult, majd 2000 első hónapjaiban felerősödött a bankok konverziós forintkereslete. Míg az elmúlt év döntő részében mérlegben belül - ha csak kis mértékben is - devizaeszköz többlet volt a jellemző, addig az idei első félévben minden hónapban deviza rövid pozíció alakult ki a mérlegben. Ez februárban érte el a csúcspontját, amikor a devizaforrások állománya 141 milliárd forinttal haladta meg a devizaeszközök állományát. Márciustól mind a mérleg szerinti, mind a teljes nyitott pozíció csökkenésnek indult, és június végén már csak 33, illetve 63 milliárd forintot tett ki.

A *devizaeszközök és források* állományán belül jelentős strukturális átalakulás ment végbe az első félévben. Eszköz oldalon a vállalkozói és a bankközi kihelyezések aránya 8 százalékponttal nőtt, míg a jegybanki és a külföldi kihelyezéseké 7 százalékponttal csökkent. Forrás oldalon a külföldi források állományának növekedése ellenére kismértékű aránycsökkenés tapasztalható, azonban az összes devizaforrásnak még mindig közel a felét teszi ki. Az elmúlt félévben a legnagyobb dinamikával a bankközi devizaforrások növekedtek, melyek részaránya a devizaforrásokon belül az év végi 7 %-ról közel 10 %-ra emelkedett.

Saját források

A bankrendszer *saját forrásai* az első félévben mind az inflációt, mind a mérlegfőösszeg növekedését meghaladó ütemben növekedtek. A növekedésben egyértelmű szerepe az első félévi eredmény kedvező alakulásának van. A félév végén a

kereskedelmi bankok és szakosított hitelintézetek közül 13, a lakástakarékpénztárak közül pedig 2 hitelintézetnél mutatkozik reál értelemben vett tőkevesztés.

4. táblázat

A bankrendszer saját forrásai

	1999.XII.31.		2000.VI.30.		2000/1999
	Milliárd forint	%	Milliárd forint	%	%
Saját tőke	632,3	72,7	725,0	75,7	114,7
Jegyzett tőke	354,5	40,8	383,8	40,1	108,3
Tőketartalék	79,2	9,1	100,7	10,5	127,1
Eredménytartalék	141,8	16,3	136,8	14,3	96,5
Értékelési tartalék	0,2	0,0	0,2	0,0	100,0
Általános tartalék	56,6	6,5	56,6	5,9	100,0
Eredmény	0	0,0	46,9	4,9	
Céltartalék	90,9	10,5	92,5	9,7	101,8
Alárendelt kölcs.tőke	146,4	16,8	139,6	14,6	95,4
Saját forrás összesen	869,6	100,0	957,1	100,0	110,1
Saját forrás/összes forrás	11,9%		12,3%		

Az egyes bankcsoportokat tekintve, a kisbankok kivételével a saját források növekedési üteme az inflációt meghaladó mértékű volt. A bankrendszer tőkeáttétele gyakorlatilag 1995 óta változatlan, 11-12 között mozog.

Szavatoló tőke, tőkemegfelelés

2000 első félévében tovább folytatódott a bankrendszer tőkemegfelelési mutatójának (TMM) immár évek óta tartó folyamatos, ám mérsékelt ütemű csökkenése. A mutató félévkor 14%-on állt a múlt év végi 15% után, ám az értékelésénél figyelembe kell venni, hogy az évközi pozitív eredményt a jogszabályok szerint nem lehet figyelembe venni a szavatoló tőke számítása során. Ezzel korrigálva a mutató 1.2 százalékponttal nagyobb lenne (15.2%), azonban ha a várható osztalék kifizetéseket is figyelembe vesszük, akkor ennél szerényebb mértékben, becsléseink szerint 14.6-14.8 %-ra nőne az összesített TMM. A mutató értéke nemzetközi összehasonlításban is még mindig magasnak mondható, és összességében a bankrendszer megfelelő tőkeellátottságát jelzi. Ugyanakkor óvatosságra int az értékelésben, hogy az átlagot a szakosított hitelintézetek húzzák fel, ezek nélkül számolva a TMM mindössze 12.6% volt.

5. táblázat

A bankcsoportok tőkeellátottsága

	szavatoló tőke			Korrigált mérlegfőösszeg		TMM		
	1999.XII.31.	2000.VI.30.		1999.XII.31.	2000.VI.30.	1999.XII.31.	2000.VI.30.	
			korrigált					korrigált
Nagybankok	247,0	268,4	297,3	2126,6	2350,0	11,6	11,4	12,6
Középbankok	206,2	199,2	216,4	1352,5	1508,7	15,2	13,2	14,3
Kisbankok	76,0	62,1	66,3	312,8	332,0	24,3	18,7	20,0
Kereskedelmi bankok	529,2	529,7	580,0	3792,0	4190,7	14,0	12,6	13,8
Szakosított hitelintézetek	55,9	71,7	73,3	121,8	125,6	45,9	57,1	58,4
Lakástakarékpénztárak	4,6	4,6	5,7	4,7	4,7	97,8	97,7	121,5
Összesen	589,6	605,9	658,9	3918,4	4321,0	15,0	14,0	15,2

A szavatoló tőke és a korrigált mérlegfőösszeg alakulása az egyes bankcsoportok esetében meglehetősen eltérő képet mutat. A bankok közül mind a közép mind a kisbankok szavatoló tőkéje csökkent, bár az évközi eredményt is számítva csak a kisbankoknál mutatkozik csökkenés. A szavatoló tőke csökkenésének legtöbb esetben nem a veszteséges gazdálkodás, hanem a különböző befektetési-, valamint kapcsolódó- és nagyhitel korlátok túllépése az oka. A lakástakarékpénztárak és a szakosított hitelintézetek magas tőkemegfelelési mutatója ezen intézménytípusok speciális jellegéből és tevékenységéből ered.

A korrigált mérlegfőösszeg változását tekintve a bankcsoportok között kiegyenlítettebb képet kapunk. A kockázattal súlyozott mérleg- és mérlegen kívüli tételek közel kétszer olyan gyors ütemben nőttek, mint a mérlegfőösszeg, ami azt jelzi, hogy a kockázatmentes állampapír és jegybanki kihelyezések felől a bankok egyre inkább a klasszikus vállalati és lakossági hitelezés felé fordulnak, és ez természetesen magával vonja a kockázatok növekedését is. Bár kockázati szempontból ez a folyamat veszélyeket rejthet magában, mégis úgy véljük, hogy a magyar bankrendszer és a gazdaság fejlődését tekintve pozitív fejleményként értékelhető.

Idegen források

A bankrendszer *idegen forrásainak* állománya az első félévben az inflációtól elmaradó ütemben, mindössze 5,1 %-kal növekedett, ami kismértékben meghaladja az előző év azonos időszakára jellemző szintén csekély (3,3 %-os) növekedési ütemet. A forrásokon belül a forint források nominálisan mindössze 1,5 %-kal emelkedtek, míg a devizaforrásoknál 11 %-os növekedés mutatkozik. Ennek eredményeként a forint források már csak az összes idegen forrás mintegy 60 %-át teszik ki.

6. táblázat

A bankrendszer forrásai

	1999.XII.31.	2000.VI.30.	2000/1999
	Milliárd forint		%
Saját források	866,8	957,1	110,4
Betétek:	3987,4	4073,6	102,2
Költségvetés	227,8	202,3	88,8
Vállalkozások	1288,2	1343,0	104,3
Lakosság*	2471,4	2528,3	102,3
Külföldi források	1340,6	1461,8	109,0
Jegybanki források	123,7	108,7	87,9
Belföldi bankközi források	554,9	645,2	116,3
Hitelezői jogot megtestesítő értékpapírok	109,7	116,5	106,2
Egyéb passzív elszámolások**	347,0	391,1	112,7
Összes forrás	7330,1	7754,0	105,8

*Szektorálisan nem bontható betéti okiratokkal együtt

**Passzív kamatelhatárolások és egyéb passzív elszámolások

A betétállományon belül a legnagyobb mértékben a *költségvetési szervek* betétei csökkentek, melyben ismét az önkormányzati betétállomány visszaesése volt a meghatározó. Az elmúlt évek tapasztalata ugyanakkor azt valószínűsíti, hogy az év második felében az állomány ismételen emelkedni fog, és év végén az év eleji vagy azt kismértékben meghaladó szintre áll be.

A *vállalkozói betétállomány* az elmúlt két év azonos időszakára jellemző tendenciával ellentétben - amikor nominális állománycsökkenés történt -, az első félévben 55 milliárd forinttal növekedett, ami a vállalatok kedvezőbb jövedelmezőségi helyzetére, illetve a beruházások vártnál mérsékeltebb növekedéséből adódóan a pénzeszközök átmeneti felhalmozódására utal. A növekedés elsősorban a devizabetéteket érintette, de a forint betétek állománya is szinte minden banksoportnál növekedett.

A betétállomány összetétele év végéhez képest kismértékben megváltozott. A látra szóló, folyószámla és felmondásos betétek állománya reálértékben csökkent, ezzel részaránya 2 százalékponttal -58 %-ra - esett vissza. Az okiratban lekötött betétek állománya 5 %-kal (25 milliárd forinttal) növekedett, azonban a betétállományon belüli 40 %-os részesedése nem változott.

Az év első felében a *lakosság* pénzügyi befektetéseinél folytatódott a bankon kívüli befektetések - elsősorban befektetési jegyek, nyugdíjpénztári megtakarítások - előtérbe kerülése, a banki megtakarítások rovására. Bár a bankok egyre sokrétűbb szolgáltatással, illetve termékekkel állnak a lakosság rendelkezésére, a lakosság hitelintézeti betétállománya az első félévben mindössze 66 milliárd forinttal emelkedett, ami az 1999. első félévi növekménynek még a felét sem éri el. A forint betétek állománya reálértékben csökkent, míg a devizabetéteknél - a forint leértékelési ütemével korrigálva - alig 1,7 %-os növekedés mutatkozik.

7. táblázat

A lakossági betétállomány változása

	1999.XII.31.	2000.VI.30.	2000/1999
	Milliárd forint		%
Nagybankok	1960,7	1974,5	100,7
Középbankok	327,5	354,8	108,3
Kisbankok	78,0	92,2	118,2
Lakástakarékpénztárak	40,0	51,0	127,5
Bankrendszer összesen	2406,2	2472,5	102,8
Takarékszövetkezetek	338,2	354,4	104,8
Hitelintézeti rendszer összesen	2744,4	2826,9	103,0

A betétállomány növelésében továbbra is a középbankok és a kisbankok jártak az élen, mind a forint, mind a devizabetétek tekintetében. A nagybankoknál lévő betétállomány reálértékben csökkent, ugyanakkor egyre inkább megfigyelhető, hogy több nagybank a hagyományos betétgyűjtés mellett a banksoportba tartozó egyéb intézmények termékein (biztosítások, befektetési jegyek, lakástakarék-betétek) keresztül köti le a lakossági megtakarításokat. Igaz alacsony bázisról, de a legmagasabb növekedési ütemet a lakástakarékpénztárak érték el. A tőzsdei befektetések bizonytalan hozama, a befektetési jegyek hozamának és a banki betéti kamatoknak a csökkenése mellett az állami támogatással járó lakás-takarékpénztári megtakarításokon elérhető

mintegy 12-13%-os hozam igen kedvezőnek számít a mai piacon. Valószínűleg ennek köszönhető, hogy számottevően növekedett mind a megkötött új szerződések száma, mind pedig a pénztáraknál elhelyezett betétállomány.

A takarékszövetkezeteknek a tavalyi évhez hasonlóan az első félévben is nagyobb dinamikával sikerült növelni lakossági betétállományukat, mint a részvénytársasági formában működő pénzügyintézeteknek. Az állomány az első félévben 4,8 %-kal emelkedett, melynek következtében a lakossági betétállományból való piaci részesedésük a hitelintézeti rendszeren belül kismértékben - 12,5 %-ra - emelkedett.

A betétállomány lejáratí összetételében jelentős elmozdulás történt év végéhez képest. Az éven túli betétek állománya - igaz viszonylag alacsony bázisról - több, mint 13 %-kal nőtt, ezzel részesedése 7,5 %-ról 8,2 %-ra emelkedett. Jelentős növekedés mutatkozik a számlán lekötött betétek, valamint a lakáscélú megtakarítások állományában. A rövid lejáratú megtakarítások közül a számlán lekötött betétek állományának növekedése emelhető ki. A folyószámlabetétek állománya reálértékben csökkent, annak ellenére, hogy a július elején esedékes bérek a hétvége miatt már június végén kifizetésre kerültek, ami megjelent a számlaállományban.

A saját tulajdonú *értékpapír* kibocsátással történő forrásbevonás alig 7 milliárd forinttal növekedett, továbbra is mindössze néhány bank rendelkezik jelentősebb nagyságrendű kötvényállománnyal.

A bankrendszer *külföldi forrásai* a múlt év második felében megindult tendencia folytatásaként jelentős ütemben - a forint leértékelési hatását kiszűrve - 7 %-kal növekedtek. Ezen források döntő része továbbra is külföldi bankoktól származik, bár a külföldi ügyfélbetétek állománya az első félévben nagyobb dinamikával növekedett mint a banki forrásoké. A külföldi forrásállomány lejáratí összetételét tekintve az év végéhez képest kismértékű elmozdulás történt az éven túli források irányába.

Az év első felében a legnagyobb dinamikával (15,1 %) növekvő forráselem a *bankközi forrás* volt. Ezen belül különösen jelentős a bankközi devizaforrások állományának növekedése, míg a forint források állománya nominálisan csökkent. A bankközi források növekedése bankrendszeri szinten természetesen nem jelent forrásbővülést, hiszen itt a bankok egymás közti tranzakcióiról van szó, ami egy zárt rendszert képez.

Kihelyezések

A hitelintézeti rendszer kihelyezésein belül kiemelendő a hitelállomány² növekedési üteme, ami nominálisan 13,2%-ot tett ki az első félévben és ez csaknem a kétszerese a tavalyi első félévi növekedési ütemnek (7,7%).

² A hitelállomány magában foglalja a központi költségvetés és egyéb szektor, a vállalkozások és a lakosság hiteleit.

8. táblázat

A hitelállomány bankszoportok szerint

	1999.XII.31.		2000.I.f.év		Index
	Millió Ft	%	Millió Ft	%	
Nagybankok	1623721	56,9	1832852	56,8	112,9
Közepes bankok	929791	32,6	1053288	32,6	113,3
Kisbankok	250792	8,8	286635	8,9	114,3
Speciális hitelintézetek	48029	1,7	55260	1,7	115,1
Lakástakarékpénztárak	463	0,0	1332	0,0	287,7
Összesen	2852796	100,0	3229367	100,0	113,2

A **vállalkozói szektor** számára nyújtott hitelek állománya a gazdasági növekedéssel párhuzamosan bővült, az állomány növekedési üteme pedig gyorsult. A bővülésben meghatározó szerep jutott a devizában nyújtott hitelek növekedésének, amelynek állománya összességében 26%-kal haladja meg az év eleji értéket. Míg korábban csak az éven túli lejáratú hitelek növekedése volt a jellemző, ez most 24,8%, addig az éven belül lejáratúnál 28,3%-os a növekedés. A vállalkozói szektor hitelállományában így a tavalyi év végi 34,7%-hoz képest 38,4%-ra emelkedett a devizahitelek aránya. Eközben a hitelek lejárat szerinti összetételében az év végéhez viszonyítva nem történt lényeges elmozdulás a, a hitelállomány mintegy 48,6%-a éven belüli lejáratú.

9. táblázat

A vállalkozásoknak nyújtott hitelállomány összetétele

	1998		1999.I.f.év		1999		2000.I.f.év		Index	
	MdFt	%	MdFt	%	MdFt	%	MdFt	%	Jun/Jan	Jun/Jan
Vállalkozások forint hitelei	1342,5	67,7	1426,8	66,8	1561,6	65,3	1677,1	61,6	107,4	117,5
ebből rövid	712,4	35,9	816,0	38,2	878,5	36,7	952,3	35,0	108,4	116,7
hosszú	630,2	31,8	610,8	28,6	683,1	28,6	724,8	26,6	106,1	118,7
Vállalkozások deviza hitelei	639,1	32,3	708,8	33,2	830,0	34,7	1046,1	38,4	126,0	147,6
ebből rövid	265,4	13,4	256,2	12,0	289,7	12,1	371,7	13,6	128,3	145,1
hosszú	373,8	18,9	452,5	21,2	540,3	22,6	674,4	24,8	124,8	149,0
Vállalkozások hitelei összesen	1981,7	100,0	2135,6	100,0	2391,6	100,0	2723,2	100,0	113,9	127,5
ebből rövid	977,7	49,3	1072,3	50,2	1168,2	48,8	1324,0	48,6	113,3	123,5
hosszú	1003,9	50,7	1063,3	49,8	1223,3	51,2	1399,2	51,4	114,4	131,6

A devizahitelezés előre törése a döntően exportra termelő vállalatok szempontjából nem jelent kockázatot, mivel bevételeik is devizában keletkeznek. Azonban a nem exportáló vállalatok esetében figyelemmel kell lenni arra, hogy az árfolyamkockázat kezelésében és mérésében nem rendelkeznek a bankokhoz hasonló ismeretekkel, és kockázatkezelési technikákkal, ami növelheti a bankok ügyfélkockázatát. Jelentősebb árfolyammozgások esetén ennek hatása a bankok portfólióminőségében is megjelenhet.

1. sz. keretes írás

A vállalati devizahitelek és a vállalati szektor külfölddel szembeni finanszírozási pozíciójának alakulása

A vállalatok – tulajdonosi hitelek nélkül számított - külföldi tartozásainak állománya a belföldi devizahitelek állományának növekedési ütemét meghaladó mértékben, forintban számolva 38,8%-kal bővült egy év alatt. A növekedési ütem hasonló volt a múlt év második és az idei év első felében. A külföldi tartozások növekedéséből arra lehet következtetni, hogy a vállalatok nem a korábban külföldről felvett hiteleiket cserélték le hazai banki finanszírozásra, vagyis a belföldi devizahitelállomány bővülésének magas dinamikája nem magyarázható csökkenő közvetlen külföldi hitelígénybevétellel. A vállalatok külföldi követeléseinek növekedése ugyanakkor 2000. I. félévében nominálisan kissé meghaladta a tartozások bővülését, így a külfölddel szembeni nettó tartozásuk is némileg csökkent.

10. táblázat

A vállalkozói szektor külfölddel szembeni nettó hiteltartozásának alakulása
(tulajdonosi hitelek nélkül)

Milliárd forint

	1998	1999.I.f.év	1999	2000.I.f.év	Index	
					jun/jan	jun/jun
Követelések	222,3	310,1	427,9	690,0	161,3	222,5
- egy évnél nem hosszabb lejáratú	157,4	203,4	279,6	494,6	176,9	243,2
- éven túli lejáratú	64,9	106,7	148,3	195,4	131,8	183,1
Tartozások	1041,1	1167,2	1368,5	1620,2	118,4	138,8
- egy évnél nem hosszabb lejáratú	79,1	131,8	154,6	281,4	182,0	213,5
- éven túli lejáratú	962,0	1035,4	1213,9	1338,8	110,3	129,3
Külfölddel szembeni nettó hiteltartozás	818,8	857,1	940,6	930,2	98,9	108,5

A tulajdonosi hitelekkel együtt számolva a kép változik, ugyanis ezen a soron a külfölddel szembeni nettó tartozások növekedést regisztrálhatunk, vagyis a vállalatok anyaintézményei továbbra is ellátják a szükséges forrásokkal a magyarországi leányvállalataikat.

11. táblázat

A vállalkozói szektor nettó tulajdonosi hiteleinek alakulása

	2000. jan. 1.	2000. jún. 30.	jun/jan
	Milliárd forint		%
Tulajdonosi hitelek, nettó	600,4	673,3	112,1
Tulajdonosi hitelek, követelések	48,0	71,2	148,3
Külföldön	26,8	31,5	117,5
Magyarországon	21,2	39,7	187,3
Tulajdonosi hitelek, tartozások	648,4	744,5	114,8
Külföldön	0,4	0,4	100,0
Magyarországon	648,0	744,1	114,8

A magyar bankrendszer vállalatok felé nyújtott devizahitelei a rendelkezésünkre álló információk alapján nagy koncentrátságúak és döntően exportáló vállalatoknak kihelyezett, illetve ingatlanproject finanszírozó hitelek. (Az ingatlanfejlesztések finanszírozásának árfolyamkockázata első látásra nem tűnik nagynak, mivel a bérleti díjakat is devizában állapítják meg, azonban a bérlők bevételei tipikusan forintban keletkeznek. Így az árfolyamkockázat áthárítása közvetett módon, az ügyfelek hitelezési kockázatának növekedésén keresztül visszahat a bankrendszerre.) A devizában nyújtott hitelek 82 %-a euróban denominált, ami a jelenlegi kosárösszetétel mellett alacsonyabb kockázatot jelent a bankok számára, mivel nem kell számolni a keresztárfolyam változás hatásával.

A devizahitelezés felfutásának okai között mind kínálati, mind keresleti tényezőket említhetünk. Egyrészt a bankok forintforrásai csak meglehetősen visszafogott ütemben nőttek az elmúlt egy év alatt, így a hitelezési expanzió alapja is főként külföldről származó devizaforrás. A mérlegben meglévő árfolyamkockázat csökkentése érdekében így eszköz oldalon is egyre inkább devizát ajánlottak a bankok, ami növelte a devizahitel-kínálatot. A devizaeszközök felé fordulás oka az is, hogy a határidős piac viszonylag alacsony likviditása miatt nem tudja kielégíteni a bankok egyazon irányú kötési igényeit, így a mérlegen kívüli árfolyamkockázat-fedezés lehetősége is korlátozott. A fentiekén túlmenően hozzájárult a devizahitel expanzióhoz, hogy a devizaforrások viszonylagos olcsósága következtében a bankok alacsonyabb kamatok mellett tudják kínálni devizahiteleiket. A rendelkezésre álló információk szerint a vállalati devizahitelek kamatai a forint csúszó leértékelődését is figyelembe véve kb. 200 bázisponttal alacsonyabbak a forinthitelek átlagos kamatánál. Ez a különbség részben abból ered, hogy a devizahiteleket elsősorban a legjobb adósnak minősülő nagyvállalatok veszik igénybe, melyekkel szemben a bankok nem számítanak fel olyan mértékű kockázati prémiumot, mint a döntően forinthitelekkel finanszírozott kis és középvállalatok esetében. Ezt a minőségi hatást nehéz számszerűsíteni, de megítélésünk szerint jelentősen hozzájárul az alacsonyabb átlagos devizakamatokhoz.

A devizahitelezés felfutására némileg hatással lehetett a nyitott pozíciós szabályozás kilátásba helyezett változása is, ami a bankok számára drágítja a túlzott mértékű deviza nyitott pozíció vállalását. Bár az új szabályozás csak a második félévtől lépett életbe, a bankok ismerték az MNB szándékát, így már a második negyedévtől alkalmazkodni tudtak a várható változásokhoz, ami tovább ösztönözhetette devizában denominált hitelek bővülését.

A vállalkozói szektor számára nyújtott forint hitelek között a folyószámla hitelek állománya 66 milliárd forinttal, a beruházási hitelek állománya csaknem 20 milliárd forinttal bővült. A közepes, kis és mikrovállalkozások a vállalkozói szektor hiteleiből 30%-kal részesednek. A 817 milliárd forintos állomány a fele a közepes vállalkozások hitele, míg 27% a kisvállalkozásoknak, a fennmaradó rész a mikrovállalkozásoknak jut.

A bankrendszer *lakossági hitelállománya* összességében 15,9%-kal bővült, ami mindenekelőtt az éven túli lejáratú hitelek növekedésében jelentkezett. A fogyasztási és egyéb hitelek állományának, - mely utóbbiak között az autóvásárlási hitelek is szerepelnek -, növekedési üteme továbbra is magas (23.2%), bár némi lassulást mutat. A jelzálog típusú építési hitelek állománya szerényebben, az első félév alatt mindössze 3,5%-kal növekedett, ami azonban pozitív fejlemény a korábbi évek nominális csökkenése után. Az alacsony dinamika a régi típusú hitelek visszafizetése és a bankok által kínált új konstrukciók bővülésének az eredője

A szövetkezeti hitelintézetek a bankrendszeri átlagot meghaladó mértékben, 27,4%-kal növelték lakossági hiteleiket, így a hitelintézeti rendszer egészét tekintve a lakossági kihelyezések mintegy ötödét tudhatják magukénak. A takarékszövetkezetek által folyósított lakossági hitelek állományában a legnagyobb bővülés a jelzálog hiteleknél látszik, június 30-ai állományuk 40%-kal haladja meg a tavaly év végén fennállót.

A lakossági hitelállomány alakulása

	Fogyasztási			Jelzálog típusú építési			Összesen		
	1999	2000.I.f.év	Index	1999	2000.I.f.év	Index	1999	2000.I.f.év	Index
	Milliárd forint		%	Milliárd forint		%	Milliárd forint		%
Nagybankok	95,8	119,5	124,7	102,5	102,7	100,2	198,3	222,2	112,1
Középbankok	34,8	44,8	128,7	4,7	5,1	108,5	39,5	49,9	126,3
Kisbankok	53,5	62,2	116,3	1,4	2,2	157,1	54,9	64,4	117,3
Szakszított hitelintézetek	1,6	2,3	143,8	0,8	2,4	300,0	2,4	4,7	195,8
Lakástakarékpénztárak	0,0	0,0		0,5	1,3	260,0	0,5	1,3	260,0
Bankrendszer összesen	185,7	228,8	123,2	109,9	113,7	103,5	295,6	342,5	115,9
Takarékszövetkezetek	48,8	59,6	122,3	17,4	24,3	140,0	66,2	84,0	126,9
Hit.int. rendszer össz.	234,5	288,4	123,0	127,3	138,0	108,4	361,8	426,5	117,9

A lakossági szektor összesített hitelállományának növekedését több körülmény is elősegítette: egyrészt a lakosság igyekszik bepótolni a korábbi években elhalasztott fogyasztást, másrészt az emberek jobban bíznak a kedvező gazdasági kilátásokban, és a háztartásuk jövedelmi helyzetének tartós javulásában, így már kevésbé tartják veszélyesnek az eladósodást. A bankok a megélnkülő kereslet hatására számos új konstrukciót dolgoztak ki ügyfeleik számára, elsősorban áruvásárlási kölcsönöket, és szabad felhasználású személyi hiteleket, de megjelentek a devizaalapú hitelek is. A kormány által preferált lakásépítési hitelekhez nyújtott támogatás bár élénkítette a piacot az első félévben még nem eredményezett számottevő növekményt a kormányrendeletben megfogalmazott szigorú igénybevételi feltételek miatt. A kormányrendelet júliusi módosításának hatása feltehetően a II. félévtől fogja hatását éreztetni.

A hitelintézeti rendszer lakossági hitelállományának dinamikus növekedését látva jogosan merül fel a kérdés, hogy keresleti, vagy kínálati oldalról vezérelt-e a bővülés. Megítélésünk szerint ebben a piaci szegmensben jelenleg inkább még a keresleti tényezők dominálnak, amit a csökkenés ellenére még mindig rendkívül magas reálkamatszint is jelez. Ezen felül a díjak és jutalékok költséghatását is számszerűsítő teljes hiteldíj mutató sokszor a 30%-ot is meghaladja, ami nem egy kínálati piac jellemzője. A keresletet erősítette a bankok erőteljes marketing tevékenysége is.

Ugyanakkor kínálati oldalról látható, hogy a bankok között elindult a verseny a lakossági ügyfelekért, de ez a verseny egyelőre nem az árban, hanem sokkal inkább a hozzáférhetőségben, a gyorsabb, egyszerűbb ügyintézésben és a helybeni kiszolgálásban (bevásárlóközpontok, autószaalonok stb.) jelenik meg. A verseny további erősödésével a következő években is várható a lakossági reál hitelkamatok visszaesése, bár ez valószínűleg nem lesz nagyon látványos, köszönhetően az erős keresletnek, a lakossági hitelek magas fix kezelési költségének és a vállalatokhoz képest nagyobb bukási valószínűségnek. A lakossági hitelezés dinamikus bővülésének hosszabb távon valószínűleg a lakosság hitelképessége fog gátat szabni. Ez a korlát leginkább már most is a lakáscélú jelzáloghiteleknél érvényesül.

A központi költségvetés és egyéb szektorok hitelállománya az első félév alatt összességében kismértékben csökkent. Ezen belül ugyanakkor a helyi önkormányzatok és a nem nyereségérdekeltségű szervek hitelállománya enyhe bővülést mutat.

Az állampapírok, és az MNB-nél elhelyezett eszközök állománya a félév során a hó végi záró állományoknál is igen hullámzóan alakult, amely mögött egyes bankoknál az eszköz oldal átstrukturálása húzódott meg.

Az első hat hónapban szinte minden bank részt vett a forint hozamelőnyének kiaknázásában, miközben a likvid eszközökben is átrendeződés következett be. Február végéig rohamosan bővült az MNB-nél elhelyezett forintbetétek állománya, miközben az állampapíroké csökkent, majd május végéig az MNB-nél lévő állomány épült le és az államkötvényeké növekedett meg ismét. Az átrendeződés legfőbb oka, hogy az MNB az első negyedévben több lépcsőben jelentősen csökkentette a betétekre fizetett kamatok mértékét, ami márciusra gyakorlatilag a 3 hónapos benchmark hozamok szintjére esett, így ezzel eltűnt az első hónapokban még jelentősnek mondható hozamelőny. Ennek következtében a második negyedévtől a bankok fölös likviditása egyéb eszközökbe, köztük állampapírokba áramlott át.

A bankok tárcájában lévő *állampapírok* állománya összességében 12,7%-kal bővült a félév során, amelyen belül az államkötvények nagyobb mértékben, 14%-kal, míg a kincstárjegyek csak 7,2%-kal növekedtek.

A bankrendszer *jegybankkal szembeni követelése*i fél év alatt 5,1%-kal csökkentek, de az egyes instrumentumok állományánál a változás eltérő. A jegybanknál elhelyezett betétállomány 351 milliárd forinttal csökkent, amelyből 280 milliárd forintot a forint betétek, és 71 milliárd forintot a devizabetétek állományának csökkenése eredményezett. Az éven túli lejáratú deviza kötvények állománya csak kisebb mértékben változott, 17 milliárd forint csökkenés után 233.7 milliárd forintot tett ki június végén.

Az MNB ez év márciusától saját forgalmazásában állampapírnak minősülő 3 hónapos futamidejű, kamatszelvény nélküli kötvényt bocsátott ki, a félév során 338 milliárd forint értékben, amelyből június 30.-án mintegy 242 milliárd forintot tett ki a nem lejárt állomány. Az MNB-kötvény legnagyobb részét brókerek és befektetési alapok vásárolták fel. A hitelintézeti rendszer a kötvények alig 15%-át birtokolja, és ezen belül is az instrumentum legnagyobb vásárlói a takarékszövetkezetek, amelyeknél a hitelintézeti állománynak csaknem a háromnegyede, 27 milliárd forint koncentráódik.

A bankok *külföldi kihelyezéseinek* az állománya a félév végén 40 milliárd forinttal, nominálisan 10,3%-kal volt kisebb mint az év elején. A külföldi kihelyezések lejáratú struktúrája számottevően megváltozott, miután az éven túli lejáratú kihelyezései nominálisan 12,7%-kal bővültek, míg az éven belüli lejáratúak 12,6%-kal csökkentek.

A bankrendszer mérlegen kívüli tevékenysége

A bankrendszer mérlegen kívüli aktivitása jelentékenyen bővült, szerződés szerinti értéken 2000. I. félévében 14,5%-kal, míg 1999. júniusától 37,5%-kal. A mérlegen kívüli tevékenységek volumenének mérlegfőösszeghez viszonyított aránya is növekedett, 2000. június végére 46,7%-ot ért el, az egy évvel korábbi 38,9%-hoz viszonyítva.

A bankrendszer mérlegen kívüli tevékenységének alakulása

	1999. Június		1999. December		2000. Június 30.		Index	
	MdFt	aránya a mérlegfőösszeghez	MdFt	aránya a mérlegfőösszeghez	MdFt	aránya a mérlegfőösszeghez	jun/jan	jun/jun
Szerződés szerinti értéken								
Függő kötelezettségek	1859,3	27,5	2118,7	28,9	2221,8	28,7	104,87	119,50
Jövőbeni kötelezettségek	776,7	11,5	1048,3	14,3	1402,9	18,1	133,82	180,62
Összesen	2636,0	38,9	3167,1	43,2	3624,7	46,7	114,45	137,51
Ügyletkockázatokkal súlyozott értéken								
Függő kötelezettségek	821,7	12,1	1046,4	14,3	1039,5	13,4	99,34	126,50
Jövőbeni kötelezettségek	131,5	1,9	185,8	2,5	249,2	3,2	134,12	189,48
Összesen	953,2	14,1	1232,2	16,8	1288,7	16,6	104,59	135,19
Kockázatokkal súlyozott értéken								
Függő kötelezettségek	662,6	9,8	861,8	11,8	879,6	11,3	102,07	132,75
Jövőbeni kötelezettségek	52,5	0,8	69,9	1,0	77,0	1,0	110,13	146,59
Összesen	715,1	10,6	931,7	12,7	956,6	12,3	102,67	133,77
Mérlegfőösszeg	6769,1		7330,2		7754,1		105,78	114,55

Az ügyletkockázattal súlyozott értékek a nominális növekedéshez képest lényegesen kisebb dinamikát mutattak, (összességében csak 4,6%-kal bővültek), ami új jelenség, hiszen a múlt évben a még a hitelegyenértékesített volumen emelkedését regisztrálhattuk.

A *függő kötelezettségek* szerződés szerinti állományának bővülése elmaradt mind a mérlegfőösszeg, mind az 1999. I. félévi növekedési ütemtől. A függő kötelezettségeken belül csökkent a vállalt garanciák és kezességek állománya. Ugyanakkor a még le nem hívott hitelkeretek nőttek, ami hosszabb távon a hitelezési expanzió fennmaradását valószínűsíti. Az opciókat szintén a függő kötelezettségek között mutatják ki a bankok, amelyek szerződés szerinti állománya az első félévben csaknem 32%-kal emelkedett.

Ha az ügyfélkockázati súlyokat is figyelembe véve vizsgáljuk a folyamatokat megállapíthatjuk, hogy a bankok függő kötelezettségeiknek csaknem négyötödét továbbra is a teljes (100%-os) kockázatú ügyfelekkel (vállalkozások, lakosság) szemben vállalják, és mintegy 12%-ot tesz ki a bankok egymással szembeni függő kötelezettsége. A kockázatmentes ügyfelekkel szembeni függő kötelezettségek aránya 8% körüli.

A *határidős kötelezettségek* állománya szerződés szerinti értéken 1999. júniusához képest jelentősen bővülve csaknem a duplájára növekedett. A határidős ügyletek, ezen belül is a deviza ügyletek szerződés szerinti értékének a növekedése már 1999. utolsó negyedében tapasztalható volt, ami 2000 I. félévében egészen a május végi csúcsig tartott. A kamatláb ügyletek szerződés szerinti értéken vett állománya ennél lényegesen szerényebb mértékben bővült, míg az értékpapír határidős ügyletek állománya szinte teljesen leépült.

A határidős kötelezettségek struktúrájában a kamatláb és a deviza ügyletek a meghatározók, de részarányuk jelentősen változott az első félév során, sőt 1999. júniusa óta is. A devizaügyletek részaránya a határidős kötelezettségeken belül közelíti az orosz pénzügyi válság előtt mért szintet, június végén 85,3%-ot ért el, míg egy évvel korábban csak 76,6%-os volt.

Az orosz válságot követően, a mérlegen kívüli tevékenységek – a nominális csökkenés ellenére - növekvő kockázatát mutattuk ki, ami elsősorban az ügyletek lejáratí idejének növekedésével volt összefüggésben. Ehhez képest 2000 első felében a devizában vállalt

határidős kötelezettségek lejáratási struktúrája számottevően megváltozott a rövid lejáratú ügyletek javára, így a lejáratási idővel súlyozott (hitel-egyenértékesített) értékek nem növekedtek jelentősen. Megjegyezzük, hogy ha a magyar jogszabályok szerint súlyok helyett a bázeli ajánlásokon alapuló nemzetközi standardokat használnánk, akkor a lejáratási idő csökkenésének nem lenne ilyen jelentős hatása a hitel-egyenértékesített értékekre. A kamatláb ügyleteknél is elsősorban a rövidebb lejáratú ügyletek bővültek, az egy éven belül lejárók aránya június végén elérte a 31%-ot, míg december végén csak 20% és egy évvel korábban 10%-os volt részarányuk. A 3 hónapnál rövidebb lejáratú ügyletek állománya egy év alatt többszörösére bővült. Az egyes ügyfélcsoportok részaránya nem változott az első félévben, továbbra is az ügyleteknek több mint felét egymás között kötik a bankok, mintegy 1/3-át más vállalatokkal.

A bankrendszer 2000 első félévi eredménye

A bankrendszer évközi eredménye 2000 első félévében 46,9 milliárd forint volt, ami több mint másfélszerese az előző év hasonló időszakában mért eredménynek.

Az elmúlt két évben megfigyelhettük azt a jelenséget, hogy a bankrendszer lényegében az első félévben termelte ki az egész éves eredményét. 1998-ban ennek oka elsősorban az orosz válság volt, aminek hatásai az 1999-es évre is áthúzódtak. A múlt év második félévében realizált negatív eredmény a bankok halogató céltartalékolási gyakorlatával hozható összefüggésbe, miután az egész év során felmerülő céltartalékképzési kötelezettségnek jelentős részben csak decemberben tettek eleget. A korábbi tapasztalatok alapján - bár az idei első féléves eredmény mindenképpen rendkívül biztató - messzemenő következtetéseket még nem vonhatunk le belőle a bankrendszer egész éves teljesítményére vonatkozólag. A kedvező éves eredmény feltétele, hogy ne forduljon meg a kamattrend, ugyanis a jelenlegi forint átárazási gap-ek mellett az emelkedő kamatok veszteséget jelentenek a bankrendszer számára.

14.sz. táblázat

A bankrendszer eredménykimutatása

A bankrendszer eredménye (milliárd forint)	1999 I.	2000 I.	Változás
KAMAT ÉS KAMATJELLEGŰ BEVÉTEL ÖSSZESEN	429,1	391,2	91%
KAMAT ÉS KAMATJELLEGŰ RÁFORDÍTÁS ÖSSZESEN	296,8	243,5	82%
KAMATKÜLÖNBÖZET	132,2	147,6	112%
Kapott osztalék	2,5	3,2	128%
Céltartalék változás	9,5	3,5	37%
EGYÉB PÉNZÜGYI ÉS BEFEKTETÉSI SZOLGÁLTATÁSI EREDMÉNY	40,3	62,7	156%
ebből jutalék	27,2	37,4	137%
EGYÉB EREDMÉNY	-24,4	-20,1	82%
BRUTTÓ PÉNZÜGYI ÉS BEFEKTETÉSI SZOLGÁLTATÁSI EREDMÉNY	160,1	197,0	123%
MŰKÖDÉSI KÖLTSÉGEK	127,5	140,0	110%
PÉNZÜGYI ÉS BEFEKTETÉSI SZOLGÁLTATÁSI EREDMÉNY	32,6	57,0	175%
Egyéb NEM pénzügyi és befektetési szolgáltatási tevékenység eredménye	0,6	0,9	151%
SZOKÁSOS VÁLLALKOZÁSI EREDMÉNY	33,2	57,9	175%
Rendkívüli bevétel	9,3	1,2	12%
Rendkívüli ráfordítás	5,4	5,1	95%
ADÓZÁS ELŐTTI EREDMÉNY	37,1	54,0	145%
Befizetett adó (év közben adóelőleg)	7,0	7,1	101%
ADÓZOTT EREDMÉNY	30,1	46,9	156%

Összességében elmondható, hogy a bankrendszer jövedelmezősége 2000 első 6 hónapjában az előző év azonos időszakához viszonyítva jelentősen javult. A fogyasztói árindex-szel deflált ROE nőtt, a tőkearányos jövedelmezőség hosszú idő után először múlja felül az inflációt - a bankrendszer reál tőkevesztése tehát megállt az idén.

2000 első két negyedében az előző évek tendenciájától eltérően csökkent a veszteséges bankok száma. Ha a jövedelmezőséget külön vizsgáljuk az egyes bankcsoportonként, akkor azt látjuk, hogy a szakosított hitelintézeteken kívül kisebb-nagyobb mértékben minden csoport eredményessége javult.

A *kamatkülönbözlet* látványosan, mintegy 12 százalékponttal nőtt. Ha figyelembe vesszük, hogy a bankok a határidős ügyleteik eredményét nem egységesen mutatják ki, tehát a kamatkülönbözletet, az árfolyamváltozásból származó eredményt és a határidős ügyleteket együtt vizsgáljuk, akkor 13 százalékponttal nőtt ez az eredménytétel.

Bár a csökkenő kamattendencia kedvezőtlenül érinti a bankok kamatbevételeit, azonban a jövedelemre láthatóan jótékony hatással van az, hogy a forrás oldal gyorsabban árazódik át. Ugyanakkor a jövőre vonatkozóan a kamattrend megfordulása esetén kockázatot jelent, hogy a kamatkülönbözlet növekedését a kamatkiadások bevételeknél gyorsabb csökkenése okozta. A spread nem változott az elmúlt időszakban.

Az egyéb pénzügyi és befektetési szolgáltatások eredményén belül a jutalékból származó eredmény 37,5%-al nőtt az elmúlt év első félévéhez képest. A fejlett, nyugati bankrendszerekben megszokott jutalék-, kamatjövedelem arány közelítéséhez azonban további drasztikus növekedésre volna szükség. Ez azonban még mindig várat magára: továbbra is viszonylag csekély részét teszi ki a bankrendszer eredményének.

Az eszköz és forrás oldali céltartalékokat együtt vizsgálva megállapítható, hogy a céltartalék képzés és felszabadítás negatív eredménye 48%-kal nagyobb az elmúlt félévinél, ami annak a következménye, hogy a képzés kisebb mértékben csökkent, mint a felszabadítás. Ha a bankok céltartalék képzése ténylegesen igazodik a vállalt kockázatokhoz, akkor a céltartalékképzés csökkenése pozitív jelenség, ugyanakkor a céltartalék felszabadítás csökkenése sem negatív, ha abból származik, hogy a bankok már nem tartalékolnak olyan mértékben túl, mint az előző években. A korábbi gyakorlat következtében ugyanis rosszabb időszakokban ezek a túltartalékoló bankok céltartalék felszabadítással tudták javítani az eredményüket, ami mögött nem állt valós teljesítményjavulás.

A múlt év azonos időszakához viszonyítva a működési költségek növekedése minimálisan bár, de ismét meghaladta az inflációs rátát. A bruttó pénzügyi és befektetési szolgáltatások eredményének 23%-os növekedési üteme ugyanakkor jelentősen meghaladta a költségek 10%-os növekedési ütemét.

Bankcsoportok átlagos mérlegfőösszegre vetített mutatói

	Kamatjövedelem		Jutalék jövedelem		Egyéb jövedelem		Működési költség		Céltartalék képzés	
	1999 I.	2000 I.	1999 I.	2000 I.	1999 I.	2000 I.	1999 I.	2000 I.	1999 I.	2000 I.
Nagy bankok	2,1%	1,9%	0,4%	0,6%	0,1%	0,3%	2,0%	1,9%	0,9%	0,5%
Közepes bankok	1,8%	1,8%	0,4%	0,4%	0,5%	0,4%	1,7%	1,6%	0,4%	0,3%
Kis bankok	1,9%	2,2%	0,2%	0,2%	0,6%	0,4%	2,3%	1,9%	0,7%	0,6%
Szakosított hit.int.	1,7%	1,5%	0,1%	0,1%	-0,5%	0,1%	1,0%	1,3%	1,8%	2,3%
Lakástakarékpénztárak	5,8%	4,8%	0,2%	0,1%	0,3%	0,3%	6,3%	3,7%	1,3%	0,0%
BANKRENDSZER	2,0%	1,9%	0,4%	0,5%	0,2%	0,3%	1,9%	1,8%	0,8%	0,5%

A kamatjövedelem átlagos mérlegfőösszeghez viszonyított aránya bankrendszeri szinten csökkent, azonban ezt ellensúlyozta a jutalékjövedelmek bővülése. Az egyéb jövedelmet, a működési költségeket és a céltartalékképzést jelző számok is javulásról tanúskodnak. A céltartalékképzésre vonatkozó féléves számokból ugyanakkor messzemenő következtetéseket nem vonhatunk le, hiszen a bankok gyakran csak év végén képzik meg a megfelelő céltartalékot. Ettől függetlenül azt állíthatjuk, hogy a félév végén egyelőre úgy néz ki, hogy a céltartalékképzés relatíve (tehát arányait tekintve) kevésbé fogja terhelni az idei eredményt, mint tavaly.

A banki kockázatok alakulása

A hitelkockázat alakulása - portfólióminőség

A részvénytársasági formában működő hitelintézetek portfóliója – vagyis a minősítés alá vont kihelyezéseinek és mérlegen kívül vállalt kötelezettségeinek állománya – 2000 első félévében közel 12%-os növekedés után 8717 milliárd forintot ért el. A hat havi növekmény volumenét tekintve megközelíti a múlt év egészében mért bővülést, és mind a mérlegen belüli, mind a mérlegen kívüli tételeket érintette. Az összes minősítendő állományon belül a mérlegtételek aránya ismét visszaesőben van, és félévkor 57.5%-ot tett ki, a múlt év végi közel 60% után. Ez – a mérlegen kívüli tételek szerződéses állományon való számbavétele miatt – nem jelenti azt, hogy a bankrendszer kockázatainak növekvő hányadát vállalná mérlegen kívül.

A hitelintézeti rendszer portfólió minőségének alakulása

	1999. dec. 31. Milliárd Ft	Megoszlás %	2000. jún.30. Milliárd Ft	Megoszlás %	Index %
Problémamentes	7119,4	91,2	8025,2	92,1	112,7
Külön figyelendő	405,2	5,2	413,6	4,8	102,1
Átlag alatti	72,1	0,9	73,9	0,8	102,5
Kétes	119	1,5	120,9	1,4	101,6
Rossz	94,4	1,2	82,9	0,9	87,8
Összes minősített	690,7	8,8	691,3	7,9	100,1
Összes kihelyezés	7810,1	100	8716,5	100	111,6
Összes eszközoldali céltartalék	157,2		150,9		96,0
Céltartalék/összes kihelyezés	2,01		1,73		
Céltartalék/minősített kihelyezés	22,76		21,83		

A portfólió minőségének javulása tovább folytatódott az első hat hónapban: a minősített kihelyezések összesített aránya a portfólión belül ismét 8% alá csökkent, melyre legutóbb az orosz válság előtti időszakban volt példa. Fontos rámutatni azonban, hogy az arány-javulás a minősített állományok szinten maradása mellett a problémamentes tételek dinamikus bővülésének eredménye volt. A minősített tételek szerkezetén belül ugyanakkor kedvező irányú elmozdulásokat figyelhetünk meg, ugyanis a magas céltartalék-követelménnyel járó rossz állomány nominálisan is csökkent, miközben a többi tételnél csak minimális mértékű, 1-2%-os növekedés tapasztalható.

Ha az elemzésünket csak a mérlegtételekre szűkítjük, azt tapasztaljuk, hogy a portfólió kedvezőtlenebb képet mutat, hiszen a minősített mérlegtételek aránya itt 12%-ot ér el. Ugyanakkor a mérlegen belül jelentősebb volt a javulás, mint az egész portfólióban, hiszen a problémamentes állomány bővülése mellett a minősített tételek nominálisan is visszaesetek, még hozzá a rossznak minősített követelések csökkenése következtében.

A bankrendszer hitelezési kockázatainak vizsgálata során érdemes külön kiemelni a lakossági hitelportfóliót, mivel ezen a területen a hitelexpanzió portfólióminőségre gyakorolt negatív hatásai is érzékelhetőek már. A lakossági kihelyezés-állomány több, mint 15%-a minősített, és különösen magas, közel 4% a rossz hitelek aránya. A lakosság összességében még mindig kockázatosabb ügyfélcsoport, mint a vállalatok, és a minősített hitelek magas aránya, vagyis a nagyobb bukási valószínűség részben magyarázza a lakossági piacon megfigyelhető magas reálkamatokat.

A bankrendszer összesített portfóliójának adatai azt mutatják, hogy a javuló minőségű kihelyezésállomány alacsonyabb céltartalékszükségletet is jelent a bankok számára, azonban ezen a téren csak mérsékelt a csökkenés, miután a bankok a félév során – a külön figyelendő kategória kivételével – átlagosan több céltartalékot képeztek a minősített tételek után. Ennek következtében a céltartalékkal való átlagos fedezettség is csak kis mértékben, 23%-ról 22%-ra csökkent.

A követelések egy részének értékesítése következtében 2000 első hat hónapjában 16,9 milliárd forint céltartalék került felhasználásra és 1,3 milliárd forint felszabadításra. Egyéb okok miatt 2,7 milliárd forint értékű céltartalékot használtak fel és 18,5 milliárd forint értékben szabadítottak fel a bankok, melyből mind a felhasználás, mind a felszabadítás csökkent a céltartalék-állományt, azonban az eredményre csak a felszabadításnak van pozitív hatása. A céltartalékon felüli leírás 1.8 milliárd forintot tett ki, ami természetesen eredményrontó hatású.

Kamatkockázati kitettség

2000. I. félévében megállt a spread csökkenése (1999 első felében még 1,1 százalékponttal zsugorodott a bázisidőszakhoz képest) és a bankrendszer a viszonylag széles negatív forint átárazási gap tartásával – vagyis a forintforrások gyorsabb átárazásával – profitált a kamatcsökkenési trend folytatódásából. A kamateredményt javította még a kamatozó eszközök kamatozó forrásokhoz viszonyított arányának növekedése, viszont a külföldi kamatok folytatódó emelkedése mellett a negatív deviza átárazási gap tartása kedvezőtlen hatású volt. Összességében, a kamatbevételek jóval kisebb mértékben (9 %-kal) csökkentek, mint a kamatráfordítások (18 %-kal), így a

kamatjövedelem 15,4 milliárd forinttal (csaknem 12 %-kal) nőtt a bázisidőszakihoz képest.

17. táblázat

A bankrendszer kamatkockázati kitétségének főbb mutatói³

	1999	2000 jún.
90 napos kumulált forint gap (millió forint)	-577.581	-560.169
90 napos kumulált deviza gap (milliárd forint)	-284.933	-277.531
90 napos kumulált forint gap/mérlegfőösszeg	-7,9%	-7,2%
90 napos kumulált deviza gap/mérlegfőösszeg	-3,9%	-3,6%
	1999 I. félév	2000 I. félév
Kamatjövedelem (millió forint)	132.232	147.632
átl. kamatozó eszközök/átl. kamatozó források	108,0%	108,7%
kamatmarzs (kamatjövedelem/átlagos mérlegfőösszeg)	4,02 %	3,87 %
spread (kam.bev./átl.kam.eszk.-kam.ráf./átl.kam.forr.)	3,61 %	3,60 %

2000 első félévében a mérlegfőösszeg arányos átárazási gap-pel mérve csökkent a bankrendszer kamatkockázati kitétsége, az év második felében viszont kockázatot jelenthet a dezinflációs folyamat és a kamatcsökkenési tendencia esetleges megtorpanása, ill. a kamatvolatilitás erősödése.

- A kumulált 90 napos forint átárazási rés 17 milliárd forinttal (-560 milliárd forint), a gap-arány az 1999. végi -7,9 %-ról -7,2 %-ra szűkült. A gap szűkülésével összhangban változott a forinteszközök és -források átárazási struktúrája: a 3 hónapnál nem hosszabb átárazású forinteszközök aránya az 1999. végi 76 %-ról 74 %-ra, míg a legfeljebb 3 hónapos átárazású forintforrások aránya ennél nagyobb mértékben (94 %-ról 90 %-ra) csökkent.
- A kumulált 90 napos deviza átárazási rés abszolút értéken minimálisan (7 milliárd forinttal), mérlegfőösszeghez viszonyított aránya 0,3 százalékponttal (-3,6 %-ra) szűkült. A rövid átárazású devizaforrás-többlet csökkenését mutatja az is, hogy a 3 hónaposnál nem hosszabb átárazású devizaeszközök részaránya 3 százalékponttal (69 %-ra), míg a maximum 3 hónapos átárazású devizaforrások aránya csak 2 százalékponttal (81 %-ra) csökkent.

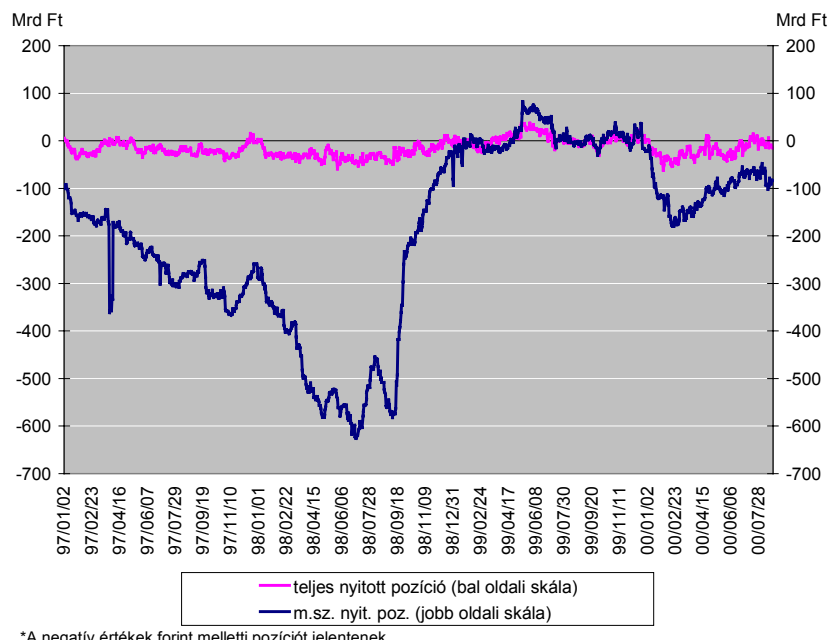
Árfolyamkockázati kitétség

1999 december végétől kezdve a bankok jelentős mértékű forint melletti spekulációba kezdtek, és február közepéig 180 milliárd forintos mérleg szerinti forint hosszú pozíciót építettek fel. Ezzel egyidejűleg a teljes nyitott pozíció is fokozatosan kinyílt, maximumát (62 milliárd forint) január végén érte el. Az irányadó 2 hetes betéti kamat első negyedéves többszöri csökkentésének, valamint a bankrendszeren keresztüli, nem kívánt mértékű kamaterzékeny tőkebeáramlás megfékezésére kilátásba helyezett – a forint hosszú pozíció tartását drágító – jegybanki intézkedések hatására a bankrendszer fokozatosan leépítette forint eszköztöbbletének nagy részét, így június végére a mérleg szerinti forint hosszú pozíció már csak 70 milliárd forint, míg a teljes nyitott pozíció 20 milliárd forint körül alakult.

³ Az aggregált átárazási gap-ek a Rákóczi és Kvantum, ill. a Takarékbank bankrendszeri adatot jelentősen torzító mérlegen kívüli tételei nélkül számítva.

3. ábra

A bankrendszer teljes és mérleg szerinti nyitott devizapozíciója

A szavatoló tőke 30 %-ában meghatározott nyitott pozíciós limit kihasználtsága február közepére csaknem 60 %-ra ugrott, szemben az 1999-ben jellemző alacsony szintű kockázatvállalással (30-40 %-os limitkihasználtság). A jegybanki lépések nyomán leépített pozíciók következtében viszont júniusra a limitkihasználtság már az előző évben megszokott szintre süllyedt.

Országkockázat

Az elmúlt félév során a külföldi kihelyezések aránya a mérlegfőösszeg százalékában némileg csökkent: 2000 első félévének végén 12,1 % volt (1999: 14,1%). A külföldi kihelyezések az elmúlt években folyamatosan nőttek, bár a növekedési ütem évről évre csökkent. 2000 első 6 hónapjában azonban megfordult a tendencia. A félévi visszaesés ugyanakkor a bankrendszer országkockázati kitettségének negatív irányú változásával járt együtt, mivel a gyakorlatilag kockázatmentesnek tekinthető országokba irányuló bankügyletek visszaesése mellett dinamikus növekedés következett be a második és a harmadik kategóriában (bár abszolút értékben ezek továbbra is csekély súlyt képviselnek). A bankrendszer megnövekedett kockázatainak következtében az országkockázati céltartalék állománya 30%-al nőtt a félév folyamán. A bankrendszer oroszországi kitettsége kis mértékben csökkent.

A kihelyezések túlnyomó többsége továbbra is a bankközi betét és hitel, de jelentősek a függő és jövőbeni kötelezettségek is, amik azonban 94%-ban az első kategóriába irányulnak.

18. táblázat

A bankrendszer külföldi kihelyezései országkockázati kategóriánként:

Milliárd Ft	1999	Részarány	2000 I.	Részarány	2000 I./99 I.
1. kategória	929,3	89,8%	852,9	87,6%	92%
2. kategória	31,6	3,1%	44,8	4,6%	142%
3. kategória	7,5	0,7%	14,9	1,5%	199%
4. kategória	66,7	6,4%	61,2	6,3%	92%
-Oroszország	56,4	5,4%	55,5	5,7%	98%
Összesen	1 035,1	100,0%	974	100,0%	94%

Az országkoncentráció csekély mértékben csökkent az elmúlt félévben – ennek ellenére továbbra is igen jelentősnek mondható. A bankrendszer külföldi kihelyezéseinek 90%-a 16 országba irányul, több mint fele továbbra is csupán négybe. Ez azonban csak elméletileg jelent komoly kockázatot, hiszen ezeknek a kihelyezéseknek a célországai többnyire a kockázatmentesnek tekinthető első kategóriába tartoznak. Meg kell azonban jegyezni, hogy a második kategóriában több olyan országba is történtek kihelyezések (Bahrein, Szlovákia), ahol régebben jelentéktelen volt a magyar bankrendszer érdekeltsége. Ennek ellenére elmondhatjuk, hogy a bankrendszer szintjén egyedül Oroszország jelent továbbra is komoly kockázatot.

A hitelintézeti rendszer 2000. első félévi tevékenységéről összességében elmondható, hogy a dinamikus GDP bővülés és a kedvezően alakuló egyensúlyi mutatók által jellemzett makrogazdasági folyamatok visszatükröződtek a bankrendszer fejlődésében: a hitelezési tevékenység növekedése meghaladta a bruttó nemzeti termékét, a bankok jövedelmezősége javult. A bankszektor működési környezetét a piaci szereplők közötti erősödő verseny, valamint a nem-banki pénzügyi közvetítők további térnyerése jellemezte. Bár a szektor mérlegfőösszegének növekedése nominálisan csak mintegy 6%-ot tett ki, a klasszikus banki tevékenységek múlt év második felétől megfigyelhető bővülése továbbra is dinamikus. A vállalkozói hitelezés terén kiemelendő a devizában nyújtott hitelek erőteljes felfutása, míg a lakossági piacon a magas reálkamatok ellenére a fogyasztási hitelezés erőteljes bővülése figyelhető meg. A hitelintézeti rendszer tőkeellátottsága kielégítő, az évközi pozitív eredmény nélkül számított tőkemegfelelési mutató júniusban 14% volt. Óvatosságra int azonban, hogy az átlagot a szakosított hitelintézetek húzzák fel, ezek nélkül számolva a TMM mindössze 12.6%. A jövedelmezőség terén pozitív tendenciák rajzolódnak ki. A bankrendszer költséghatékonysága az évekig tartó folyamatos romlás után idén már javult, a saját tőkearányos jövedelmezőség pedig már infláció feletti, vagyis reál értelemben megállt a magyar bankrendszer tőkevesztése. A bankrendszer tevékenységében rejlő kockázatokat illetően megállapítható, hogy portfólió minőségében összességében további javulás következett be, emellett az egyes minősítési kategóriákon belül emelkedett a céltartalékkal való fedezettség mértéke is. Említést érdemel ugyanakkor, hogy a lakossági hitelexpanzió portfólióminőségre gyakorolt negatív hatásai már érzékelhetőek.

A bankrendszer 2000. I. félévének elemzéséhez alkalmazott bankcsoportok

Nagybankok

OTP
ABN AMRO Magyar Bank
Budapest Bank Rt.
Kereskedelmi és Hitelbank Rt.
CIB
Magyar Külkereskedelmi Bank Rt.

Középbankok

Általános Értékforgalmi Bank
Bank Austria-Creditanstalt
BNP-Dresdner Bank
Citibank
Commerz Bank
Erste Bank Hungária
Hypo Bank Hungaria
ING Bank
Inter-Európa Bank
Magyar Takarékszövetkezeti Bank
Raiffeisen Bank

Kisbankok

Cetelem Bank
Credit Lyonnais Hungary
Daewoo Bank
Deutsche Bank
Hanwha Bank
IC Bank
Konzumbank
Magyarországi Volksbank
Merkantil Bank
Opel Bank
Polgári Kereskedelmi Bank
Porsche Bank
RABO Bank
Société Generale
Westdeutsche Landesbank

Speciális hitelintézetek

Magyar Fejlesztési Bank
Eximbank
Földhitel és Jelzálog Bank
Hypovereins Jelzálog Bank

Lakástakarékpénztárak

Fundamenta Lakástakarékpénztár
Lakáskassza
OTP Lakástakarékpénztár
Otthon Lakástakarékpénztár

Szövetkezeti hitelintézetek